

BRÓDY SÁNDOR:

Lyon Lea

Bródy Sándor *Lyon Leája* megjelenésekor – 1915-ben – színpadi siker. Telt házzal játssza a Magyar Színház 1915-ben és 1916-ban is, 1929-ben és 1934-ben felújítják, aztán a második világháború után – nyilván nem véletlenül – elfelejtik. (Freudtól tudjuk, hogy a feledés szoros kapcsolatban áll az „elfojtással”...) Ebből a feledésből emeli ki ezt a munkát a Bábel Kiadó. A Fehér Könyvben – Bródy saját lapjában – 1916-ban megjelent szöveg és az ősbemutatón készült fényképek mellett két fontos dokumentumot közöl: a szerzőnek a mű keletkezését és zsidóságát érintő vallomásait. Ezt a kiadó, Ács Gábor átfogó tanulmánya kíséri.

A Galíciaiban játszódó háborús darab a haszid történetek világát idézi. A helyszín „Lyon rabbi háza, Felső-Galícia legészakibb részén, egy nagyobb rutén községben”. A hercegi családból származó orosz főtiszt, Konstantin – a falut megszálló orosz hadsereg parancsnoka – és Lea, a rabbi lányának szerelmét megörökítő történetet a korabeli kritika egyfajta magyar *Rómeó és Júlia*ként ünnepelte. Nem véletlenül: a közvélemény szempontjából alighanem a *Rómeó és Júlia* a *par excellence* romantikus darab. Ennek persze semmi köze ahhoz, amit az irodalomtörténet romantikának nevez: a köz-

nyelv szerint értett „romantikus” alighanem a „hiteltelenül és valószínűtlenül érzelmes” szinonimája. Konstantin, a megszálló orosz csapatok parancsnoka e szavakkal mutatkozik be Lyon rabbinak: „Konstantin herceg vagyok és az ön lányát akarom.” Megszállottságnak bizonyul később ez a szeszély. Konstantin diktátori alkuba bocsátkozik a mind jobban imádott zsidó lánnyal (nem pusztítja el a falut, ha megkapja a lányt), végül életével mit sem törődve bevárja az ellenséges csapatok érkezését, majd lelövi magát.

Órült? Igen. (Hamvas Rómeó és Júlia-tanulmányában leszögezi, hogy környezete szerint Rómeó és Júlia órült: épp azért, mert ők látják egyedül *valójában* az életet.) Talán ez a darab legnagyobb problémája: az arisztotelészi „valószínűség”. Konstantin herceg szerelme és Lea viszonzszerelme sem igazán hihető. Kérdés persze, mennyire várható el a hihetőség kritériuma egy olyan történelmi helyzetben, amely új típusú, a korábbiaknál jóval hatékonyabb technikai vívmányok, vagyis az emberirtás hatékonyabb módjainak győzelmét hozza el. Mondhatjuk védelmében azt is, hogy a dráma irracionális jóformán meg sem közelíti a történelemét.

Végkifejlete, Lea halála viszont újabb, másfajta talány. Ezredese jelenté Konstantinnak, hogy közel az ellenség: „Rohammal jönnek. Elöl arcba harapó vad magyarok.” Eb-

ben a helyzetben látjuk igazán élesen Lyon rabbi alakját. Túlfűtött érzellemmel fordul lánya felé, és ennél is hevesebb érzellemmel tekint a zsidó hagyomány előírásaira. Konstantin olyan alkut kínált, amelyet ő nem fogadhat el. A rabbi parancsa: Lea nem adhatja magát az idegennek, akkor már inkább vesszen minden. Csakhogy Lea az életet akarja – és szerelmes lesz (nem tudni, hogy az életbe vagy a hercegbe). Kimond egy mondatot: „Nincs semmim és nincs Messiás!” Erre a rabbi nem válaszolhat másként: kitagadja. És mikor a végső jelenetben – Konstantin öngyilkossága után – vállalja szerelmét apja előtt, az saját kezével öli meg.

Irracionalitás? Igen, de nem szeszély. Bródy alakjai egy történelmi helyzet foglyai. Ez a helyzet a törvényhez és hagyományhoz való hűség *módjának* kérdését veti fel. Szabad-e idegént szeretni? Az első felvonásban a rabbi egy üveg magyar bort hozat elő a hercegnek: „Vörös tokaji, ritka. Tíz üveggel hozott a dédapám Tokajból. Szép Magyarországból, ahol rabbi volt. [...] Onnan ered, ahonnan mi ketten, ahol megállapodtunk, miután taszigált, nyomott, taposott rajtunk keresztül az egész világ és kergetett az egész világ. Én sohse láttam ezt a földet, de álmodni azt szoktam róla.” A rabbi számára a haza ott van, ahol tiszteletben tartják az ő törvényét. Lea más, apja

számára idegen útra lép szerelmével. Alakjában Bródy hagyományhűség és asszimiláció, hit és törvény: súlyos sorsproblémák tragikumát jeleníti meg.

PRÁGAI TAMÁS

(*Bábel Kiadó, Budapest, 2004, 198 oldal, 1890 Ft*)

ZALÁN TIBOR:

Azután megdöglünk

Egy varrógép és egy esernyő véletlenül találkozik a boncasztalon. Dráma? Lehetne. Ebből is. Zalán Tibor kilenc „drámai szöveget” egybegyűjtő kötete megfosztja olvasóját illúzióitól. A rend felborul és nem áll vissza többé: „azután megdöglünk”. Az idő az időtlenségbe, a tér a semmibe vész. Nincs idő, nincs tér, s felmerül a kérdés: „Mit akarsz te tagadni, mikor magad is csak aprócška tagadás vagy?” Mégis szocio-drámáknak lehet nevezni Zalán műveit, de lehetne akár válságdramának vagy ellen-drámának is. Zalán műveiben a klasszikus drámai szituáció nem jön létre, hiányzik. A szereplők személye sem fontos – Egyik és Másik vagy Nő és Férfi. Árnyékok, a „létezés árnyékai” ők. A huszonötödik órában nem történik semmi és megtörténik minden. A gyarapodás egyben veszteség.